

тема:

НААУ та Міжнародна комісія юристів розпочнуть співпрацю щодо захисту професійних прав адвокатів в Україні

с. 5

NextGen — проект, що об'єднує спільноту молодих адвокатів

с. 7

Огляд ключових рішень РАУ від 1-2 червня та 25 липня 2018 року

с. 10

Дотримання принципу неприпустимості конфлікту інтересів як наріжний камінь правил адвокатської етики

с. 14

ВОЛОДИМИР СТАРОСОЛЬСЬКИЙ — АДВОКАТ ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ УКРАЇНЦІВ (ДО 140-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Серед когорти видатних українських адвокатів кінця XIX — першої половини XX ст. виділяється постать громадсько-політичного діяча Володимира Старосольського, 140-річний ювілей якого відзначаємо цього року. Активною працею він доклався до заснування та звитяги Українських січових стрільців, був заступником міністра закордонних справ в уряді Української Народної Республіки, головою Української соціал-демократичної партії.

Нині його наукова спадщина і відома «Теорія нації» є цінним надбанням української політичної й соціологічної думки. Та все ж у цьому багатоманітті діянь головною сферою служіння народу для В. Старосольського залишалась адвокатура.

Народився Володимир Старосольський 8 січня 1878 року у Ярославі (нині — територія Польщі) у сім'ї бургомістра. Початкову освіту отримав у місцевій гімназії, вищу юридичну — у Краківському, Львівському та Віденському університетах. У 1903 році В. Старосольський здобув ступінь доктора права у Львівському університеті.

Як і всі тодішні молоді юристи, після здобуття вищої освіти В. Старосольський розпочав адвокатську практику в статусі «адвокатського апліката» (помічника адвоката) у старшого за досвідом і стажем адвоката. Стажування можна було проводити в канцелярії одного або декількох адвокатів-практиків. Після чотирьох років практикант міг приступити до складання адвокатського іспиту, який традиційно відбувався в два етапи. На першому етапі — усному — оцінювався рівень теоретичної підготовки кандидатів із сфери цивільного і кримінального права. Другу частину проводили письмово: кандидати мусили довести вміння складати різного виду процесуальні документи. Після двох етапів іспиту виставляли підсумкову оцінку. Отримавши позитивний результат, практиканти мали право на самостійні виступи в судах у невеликих справах.

В. Старосольський був «аплікантом» 8 років у 5 львівських адвокатських канцеляріях. Зокрема, незадовго до складання адвокатського іспиту (1909 р.)

він працював у канцелярії відомого українського адвоката і політичного діяча Костя Левицького.

У 1908 році разом із Миколою Шухевичем В. Старосольський відкрив адвокатську канцелярію у Львові, а в листопаді 1911 року — власну адвокатську контору у Львові, яка досить швидко набула популярності. Молодий адвокат тепер став наставником для аплікантів (стажистів) — Є. Косевича, В. Макара, братів Василя і Петра Дідушків, згодом відомих старшин УСС. Про стрімке кар'єрне зростання свідчить обрання В. Старосольського 8 травня 1913 року до «Галицького союзу слуг державних» як члена Ради Палати адвокатів.

Початковий період кар'єри склався для В. Старосольського сприятливо. Від початку він виступав у справах із політичним підґрунтям, що стосувалися українських студентів і навіть учнів середніх шкіл, звинувачених у порушенні громадського порядку. Однак справжнє визнання до В. Старосольського як адвоката відбулося під час процесу над Мирославом Січинським, який 12 квітня 1908 року здійснив замах на намісника Галичини А. Потоцького. Незважаючи на те, що В. Старосольський був наймолодшим за віком і досвідом серед усіх адвокатів М. Січинського (до групи адвокатів також входили: Теофіл Окуневський, Сидір Голубович, Володимир Загайкевич, Кость Левицький), усе ж за оцінками спостерігачів, він «виступав активно та самостійно»¹.

¹ Старосольський Ю. Шляхами предків // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [ред. У. Старосольської]. Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1991. Т. 210. С. 57.

Ставши січовим стрільцем у 1914 році, В. Старосольський не залишив адвокатської практики, хоч приділяв їй значно менше уваги. Достатньо часто до УСС зверталися селяни зі скаргами, проханнями та порадами. Цими справами займався особисто В. Старосольський.

Після поразки Західно-Української Народної Республіки В. Старосольський на деякий час відійшов від активної громадської роботи й адвокатської практики. Проживаючи протягом 1920—1927 рр. за кордоном, він, здебільшого, займався науковою працею. Дослідження в галузі державного права в Українському вільному університеті в Празі та в Українській господарській академії в Подєбрадах відіграли значну роль у професійному зростанні В. Старосольського як адвоката. Однак особливості суспільно-політичного життя Галичини під польською окупацією 20-х років ХХ ст. змусили його повернутися до адвокатури спочатку як консультанта, а згодом — і офіційного захисника. Після повернення до Львова (1927 р.) В. Старосольський у 1928 році став членом Варшавської адвокатської палати, у складі якої перебував аж до вересня 1939 року, що дозволило йому брати активну участь у тогочасних судових процесах та входити до органів адвокатського самоврядування.

РЕЗОНАНСНІ СПРАВИ АДВОКАТА В. СТАРОСОЛЬСЬКОГО

Досвід, знання та авторитет В. Старосольського стали соціально затребуваними в Галичині міжвоєнного періоду, де спостерігалася активізація українського націоналістичного руху під проводом УВО, а з 1929 року — новоствореної ОУН. Терористичні методи діяльності націоналістичного підпілля викликали відповідну реакцію з польського боку. Отже, виникла потреба у кваліфікованому захисті молодих українців, які масово виявляли симпатії до інтегрального націоналізму через зневіру в легальних методах боротьби за українську державність.

Безумовно, на рішення захищати членів УВО — ОУН у політичних судових процесах вплинула виразна проукраїнська позиція В. Старосольського. Не сприймаючи ідейно-політичної позиції молодих націоналістів (зокрема, В. Старосольський, який був соціал-демократом, часто опонував Д. Донцову в націоналістичних питаннях), він захищав їх як патріотів української нації. На запитання, чому він як член УСДП, що виступала

проти методів діяльності ОУН, захищає її діячів, В. Старосольський відповідав: «Ці питання (відносин між ОУН і УСДП. — Прим. автора) будемо розв'язувати у власній державі, а тепер вони для мене українці».

Слід відзначити, що в тогочасній Польщі для покарання членів ОУН застосовували 58-й параграф кримінального кодексу — «державна зрада». Цей параграф давав трибуналу широкі можливості при винесенні вироків аж до смертної кари. Адвокати, включаючи В. Старосольського, намагалися довести, що використовувати це положення щодо оунівців є грубою несправедливістю. У багатьох епізодах В. Старосольському таки вдавалося домогтися пом'якшення вироків, а також рятувати своїх підзахисних від смертної кари. У таких випадках він намагався чітко проводити лінію розрізнення політичного осуду від юридичного. В. Старосольський у своїх промовах на суді доводив, що ОУН прагне самостійної України, отже, швидше намагається підбурювати населення проти держави і в такий спосіб порушує політичний спокій усередині держави, за що передбачалося інше покарання.

Серед гучних процесів В. Старосольського була і справа студента М. Лемика якого звинувачували у вбивстві радянського консула А. Майлова на знак протесту проти штучно організованого радянською владою голоду 1932—1933 рр. в Україні. Під час процесу В. Старосольський намагався своїми запитаннями підзахисному допомогти показати правду про політичні репресії та голодомор в УСРР, однак голова трибуналу відхиляв такі «політичні» запитання. На вимогу захисту викликати нових свідків прокурор висловив протест проти такої «демонстрації». У відповідь В. Старосольський влучно відповів, що справа не в «демонстрації», а в доказі психічного стану, в якому перебував підсудний, щоб здійснити такий акт відчаю. У своїй промові В. Старосольський наголошував: *«У мотиві вчинку лежить цілий комплекс душевних переживань обвинуваченого, <...> усе, що в нім наболіло, усе, що в нім накопало, стихійно вклало йому зброю в руки. Тільки формально вчинок був наказом ОУН. А фактично, у глибині своїй цей стріл був вислідом трагедії, яку пережила ціла наша нація»*².

У середині 1930-х років проходили два гучні процеси над членами ОУН, фігурантом яких був Степан Бандера. У червні 1934 року у відповідь на політику «пацифікації» членами ОУН було здійснено резонансне

² Старосольський В. Обов'язок українського адвоката // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [ред. У. Старосольської]. Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1991. Т. 210. С.330.

вбивство міністра внутрішніх справ Польщі Б. Перацького. Перед судом у Варшаві 18 листопада 1935 року постали 12 українців, серед яких — С. Бандера і М. Лебедь. Організуючи варшавський процес над ОУН, польська влада заздалегідь подбала про те, щоб не допустити на нього В. Старосольського як досвідченого адвоката, що мав авторитет і повагу в правничому науковому світі. Він був викликаний до суду як свідок, що автоматично позбавляло можливість взяти на себе оборону підсудних.

25 травня 1936 року розпочався «Львівський процес», в якому судили запідозрених осіб за приналежність до ОУН і терористичні акти, виконані з її доручення у Львові. В. Старосольський виступав адвокатом В. Янів, Я. Стецька, Д. Федаківни, В. Коцюмбаса та І. Яроша. На відміну від прокурора, який наполягав на закритості процесу, В. Старосольський домогся його відкритості, що, без сумніву, сприяло суспільному резонансу.

У заключній промові В. Старосольський традиційно загострив увагу на політичному підґрунті виникнення та діяльності ОУН у Західній Україні. За допомогою цитат, взятих із польської літератури, творів світових соціологів та філософів, він вказав на високий моральний рівень тих, хто боровся за волю рідного народу, захищав українських націоналістів. Промова В. Старосольського була настільки гострою, що польська цензура не дозволила її публікацію в пресі. Підзахисні В. Старосольського отримали такі покарання: В. Янів, Я. Стецько та І. Ярош — 5 років ув'язнення, а Д. Федаківну було звільнено. Згодом, на підставі амністії, всім засудженим до 5 років покарання термін ув'язнення було зменшено наполовину.

Останній великий процес, в якому В. Старосольський узяв участь, була політична справа у Рівному, що проходила 22—26 травня 1939 року. На лаві підсудних опинилися 23 молоді українці з Волині, Полісся й Галичини, звинувачені в «державній зраді», яку вони вчинили через приналежність до «збройно-революційної підпільної організації ОУН» та через свою діяльність із метою відірвати від Польщі її «землі східні», тобто Західну Україну. Крім В. Старосольського, захист представляли С. Шухевич зі Львова та Н. Підгірський з Ковеля. Внаслідок кваліфікованих дій адвокатів трьох підсудних звільнили, шестеро отримали короткотермінові ув'язнення, решта — від 6 до 13 років тюрми.

Подальша доля В. Старосольського склалась трагічно. Через декілька тижнів після радянської окупації Західної України він був заарештований НКВС. До січня 1941 року перебував в ув'язненні в Лук'янівській в'язниці, а згодом етапований до Сибіру до концтабору в Маріїнську, де помер 25 лютого 1942 року.

АДВОКАТСЬКА ТЕХНІКА В. СТАРОСОЛЬСЬКОГО

Як адвокат-практик В. Старосольський займався захистом підсудних у справах цивільного та кримінального характеру. Серед його підзахисних були люди багатьох національностей — українці, поляки, євреї, а також різних соціальних прошарків. Однак більшість судових процесів була пов'язана з українцями в Другій Речі Посполитій, що становили національну меншину, права якої зневажалися. В умовах відсутності української державності та асиміляторської політики польського уряду адвокатську діяльність В. Старосольського можна розглядати як «елемент служіння нації». Він постійно наголошував на національному поневоленні українського народу під час захисту підсудних, яких звинувачували в «антидержавній діяльності». Увага до правничих проблем, що існували для українського населення різних соціальних прошарків під польською владою, зумовлювалося загальною «включеністю» В. Старосольського в український національний рух. Таке переплетення професійної діяльності з активною участю в національно-визвольній боротьбі було характерне не тільки для В. Старосольського, однак у його особі цей взаємозв'язок простежувався особливо яскраво.

Неабияке значення у зростанні авторитету В. Старосольського як адвоката і громадського діяча відігравали особисті риси. Зокрема, свою роботу він не розглядав виключно крізь призму збагачення, як це робили чимало тогочасних адвокатів. Захищаючи бідних селян, робітників, студентів, В. Старосольський, як звичайно, не брав з них грошей, хоча адвокатська практика була єдиним джерелом прожиття для родини. Колишній канцелярист його адвокатської контори О. Хом'як згадував: «Професор усеціло був заангажований у політичних процесах, яких було надто багато, а за які не було переважно платників. Професор приймав найчастіше таких, за якими не було кому подбати»³.

³ Хом'як О. Пан (за термінологією В. Липинського) // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [ред. У. Старосольської]. Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1991. Т. 210. С. 382.

В. Старосольський мав власний, характерний для нього стиль ведення процесу. Коли, наприклад, за свідченнями тогочасних студентів та юристів «д-р Л. Ганкевич любив використовувати цитати з польської літератури, С. Шухевич чи М. Глушкевич відзначалися особливою патетикою, д-р В. Старосольський вводив в оборону підсудного елементи філософії і психоаналізу, а також аналіз польського кримінального кодексу на тлі староримського права або кодексу Наполеона», він користувався дуже сильними аргументами та прикладами, вмів влучно висловлюватися; *«не признавав дешевих оборонних способів, так часто вживаних його товаришами. Не ставив сенсаційних внесків, щоб одним махом надати актові оскарження вигляду чистої брехні. Не накидався на свідків прокурора та лави присяжних знанням, яке на голову переростає їхнє»*⁴.

У польській пресі дещо саркастично В. Старосольського називали «*zaklinaczem węzów*» (заклиначем вузів), що, вочевидь, свідчило про переконливу й аргументаційну силу слова українського адвоката.

Промови В. Старосольського на судових процесах були не лише зразком професійності, а й виявом громадянської позиції. Для розуміння мотивів вчинків підсудних він у своїх промовах порушував питання національно-політичного та соціального гноблення українців у Другій Речі Посполитій.

Професійні якості та ораторське мистецтво адвоката В. Старосольського ставало прикладом для наслідування. Як правило, сусідня із залом засідань кімната, до якої був дозволений вхід кожному, хто мав професійний зв'язок із судом, завжди під час судових процесів за участю В. Старосольського заповнювалася майбутніми юристами. Ось як згадує про ці події на той час студентка правничого факультету Клавдія Олесницька: *«Ми товпились у дверях до зали розправ, вистоювали годинами наче на неоцінній лекції, щоб не втратити жодного слова, яке падало з його уст. Бо*

не часто доводилося нам слухати в один раз оборони виголошеної людиною науки, блискучим хористом та бесідником цієї кляси, що не признає дешевих способів вдарили в сентименти, чи кидати пусті та голосні громи».

Про поведінку В. Старосольського ходили легенди серед його знайомих. Однією із засад В. Старосольського було дотримуватися принципу «улетімо», тобто останньої хвилини. Він виходив з того, що, пишучи відповідь на обвинувачення, краще її подати в останню хвилину перед остаточною датою, оскільки тоді опоненти не матимуть достатньо часу на заперечення поставлених зауваг. Характерною рисою ведення справи В. Старосольським було те, що він ніколи не робив політичних в'язнів нещасними жертвами і не принижував їхньої гідності.

Адвокатська практика В. Старосольського відіграла важливу роль у боротьбі за громадянські права українців під польською владою. В основі цієї діяльності можна виділити два аспекти. По-перше, це була подвижницька робота щодо правового захисту, врахування національно-політичних і соціальних інтересів українського населення, допомога при розв'язанні численних процесуальних труднощів. По-друге, акцентування уваги на пріоритетності в суспільстві закону, тобто принципів, на яких ґрунтується сучасна демократія. Адвокатську практику В. Старосольського можна розглядати як спробу створити в Галичині елементи громадянського суспільства, яке намагалося поставити під власний контроль діяльність державного апарату⁵.

Матеріал підготували Юрій Древницький, к. іст. н., доцент Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, та Ірина Василик, к. іст. н., доцент, керівник Центру досліджень адвокатури і права, проректор Вищої школи адвокатури при НААУ

⁴ Олесницька К. Та вічна буде пам'ять про Тебе. У безконечній черзі // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [ред. У. Старосольської]. Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1991. Т. 210. С. 396.

⁵ Використана література: Андрухів І. О., Арсенич П. І. Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848—1939 рр. Івано-Франківськ, 1996. — 80 с.; Гловацький І. Ю. Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921—1939 рр.). Львів: Тріада Плюс, 2003. 348 с.; Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878—1942). Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. 304 с.; Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [ред. У. Старосольської]. Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1991. Т. 210. 411 с.